

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ РЕГІОНАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Серія «Проблеми регіонального розвитку»

ISBN 978-966-02-4252-4

**МАКРОЕКОНОМІЧНЕ
РАЙОНУВАННЯ УКРАЇНИ:
ІСТОРИЧНІ ВИТОКИ, СУЧАСНІСТЬ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

МОНОГРАФІЯ

Львів 2011

УДК 338.45 (477.8)

Макроекономічне районування України: історичні витоки, сучасність та перспективи / відп. ред. С. Л. Шульц ; Інститут регіональних досліджень НАН України. – Львів, 2011. – 268 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»).

В монографії розкрито науково-методичні основи районування економічного простору України, проведено аналіз історичної ретроспективи і досвіду економічного районування, а також обґрунтовано сутність модернізації парадигми районування в умовах трансформації просторової організації економіки. Зроблено акцент на чинниках, критеріях і методологічних підходах до структуризації економічного простору Обґрунтовано концепцію глобалізованих економічних районів і модель інтегральних економічних районів. Подано пропозиції щодо впровадження сучасної моделі районування, формування нових інституцій реалізації регіональної політики на макрорегіональному рівні.

Розраховано на широке коло науковців, державних управлінців та фахівців, які займаються питаннями формування та реалізації регіональної політики в Україні.

Рекомендовано до друку вченою радою
Інституту регіональних досліджень НАН України
(*протокол №5 від 5 травня 2011 р.*)

Відповідальний редактор:

Шульц С.Л. - кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, Інститут
регіональних досліджень НАН України

Рецензенти:

Дністрянський М.С.	-	доктор географічних наук, професор
Мікула Н.А.	-	доктор економічних наук, професор
Шевчук Л.Т.	-	доктор економічних наук, професор

ISBN 976-966-02-4252-4 (серія)
ISBN 976-966-02-6143-3

© Інститут регіональних досліджень
НАН України, 2011

Зміст

Передмова	5
Розділ I. Науково-методологічні основи районування економічного простору.....	6
1.1. Сутність та властивості економічного простору.....	6
1.2. Понятійно-концептуальний апарат економічного районування.....	28
1.3. Еволюція парадигми районування та її модернізація в умовах реформування просторової організації економіки України.....	46
1.4. Історична ретроспектива та сучасні підходи до економічного районування України	57
1.5. Сутність та підходи до промислового районування	67
1.6. Принципи та критерії економічного районування: зарубіжний досвід	76
Розділ 2. Чинники, критерії та підходи до структурування економічного простору України.....	83
2.1. Міжрегіональні інтеграційні зв'язки як передумова формування просторових економічних районів	83
2.2. Вплив урбанізації та метрополізації на формування просторової структури економіки.....	90
2.3. Інноваційний чинник структурування економічного простору України.....	113
2.4. Мережева організація економіки та процеси районоутворення.....	131
2.5. Регіональні ринки та процеси економічного районування.....	139
Розділ 3. Моделювання процесів районування економічного простору України.....	148
3.1. Формування глобалізованих економічних районів в умовах зростання регіональної економічної концентрації.....	148
3.2. Транспортно-економічна складова моделі районування України.....	163
3.3. Геоінформаційне моделювання економічного районування України	177
3.4. Інтегральна модель районування економічного простору України.....	185

Розділ 4. Шляхи реалізації моделі районування економічного простору України.....	197
4.1. Інституціалізація районування економічного простору України: організаційне забезпечення.....	197
4.2. Мікрорайонування в контексті стратегій регіонального розвитку	208
4.3. Завдання державної регіональної політики щодо забезпечення реалізації макроекономічного районування в Україні	216
4.4. Нові інститути реалізації державної регіональної політики на макрорегіональному рівні	222
Післямова	229
Список використаної літератури.....	230
Додатки	247

ПЕРЕДМОВА

Сучасний інтерес до економічного районування пов'язаний з необхідністю розбудови ефективної просторової організації економіки України, вироблення нових підходів до структурування економічного простору держави та вдосконалення інструментів реалізації регіональної політики.

Існуючі на даний час традиційні підходи до соціально-економічного районування не повною мірою забезпечують адаптивність і ефективність функціонування регіональних господарських систем в сучасних умовах. Необхідність розширення методологічних і методичних підходів до економічного районування країни зумовлена потребою врахування новітніх тенденцій розвитку економіки. Йдеться про її переорієнтацію на розвиток інноваційних видів економічної діяльності, появу нових організаційних форм підприємницької діяльності, зміни в господарській спеціалізації регіонів та посилення впливу глобалізаційних процесів.

Вітчизняна наука має чималий досвід розроблення різноманітних схем районування території країни. Але жодна з таких розробок не мала реального статусу: виділені райони ніколи не мали відповідних органів управління. Лише протягом 1957-1965рр, коли замість традиційної галузевої була впроваджена територіальна модель управління економікою, країна була поділена на економічні адміністративні райони, які мали регіональні органи влади - раднаргоспи (ради народного господарства).

Сучасні розробки схем районування України зберігають традиційну пізнавальну спрямованість і не мають статусу територіальних управлінських одиниць. Після здобуття Україною незалежності на порядку денному постало питання розробки і впровадження загальновизнаного нового економічного районування держави, яке б не тільки забезпечило єдність і незалежність національного господарського комплексу, але й сприяло ефективному розвитку окремих територіальних суспільних систем різного ієрархічного рівня.

У підготовці монографії прийняли участь: д.е.н., проф. Вовканич С.Й. (п. 1.1); д.г.н., проф. Писаренко С.М. (п. 1.2, 1.4, 2.2); д.е.н., с.н.с. Сторонянська І.З. (п. 2.1, 4.1, 4.4); к.е.н., с.н.с. Шульц С.Л. (передмова, післямова, п. 1.1, 1.3, 2.2,2.4,2.5,3.1,3.4,4.2); к.е.н., с.н.с. Максимчук М.В. (п. 1.2,1.3, 1.4, 3.3, 3.4,4.1, 4.4); к.е.н. Луцків О.М. (п. 1.5,1.6,3.4); к.е.н. Назаркевич І.Б. (п. 2.3, підготовлено в рамках виконання гранту Президента України); к.е.н. Габрель М.С. (п. 3.2); к.е.н. Пухир С.Т. (п. 4.3); Слободян Л.В. (п. 1.2).

РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ РАЙОНУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОСТОРУ

1.1. Сутність та властивості економічного простору

Гостіндустріальний розвиток суспільства призвів до трансформації засадничих постулатів економічної та соціальної організації суспільства, а також до загострення потреби гармонізації суспільно-економічних відносин між суб'єктами економічних відносин. Вирішення цих питань лежить у площині просторової парадигми економічної науки, базовими категоріями якої виступають поняття «простору» та «економічного простору».

Загалом, «простір» - це категорія філософська, яка охоплює будь-яку множину об'єктів (з їх предметними просторами) та явищ, між якими існують певні взаємозв'язки. Простір - це форма існування матерії, що характеризує його протяжність, структурність, співіснування і взаємодію елементів у матеріальних системах.

Трактування поняття «простору» у фізиці пов'язане з координацією взаєморозташування матеріальних об'єктів. У концепції Ньютона абсолютний простір розглядався як нескінченна протяжність, що вміщує у себе усю матерію. У теоретичній фізиці та механіці розглядають фазові простори, що є сукупністю всіх її можливих станів, які розглядаються як точки цього простору.

У математиці поняття «простір» - це уявно-логічна форма, яка слугує середовищем, де формуються різні форми або конструкції. У сучасній математиці простір є множиною об'єктів, які вважаються його точками. Такими точками можуть бути геометричні фігури, функції тощо. Зазвичай у математиці розрізняють два види просторів:

- метричні простори, межі яких визначаються відстанями між точками;
- простори подій, які відіграють важливу роль у геометричній інтерпретації теорії відносності.

Вивчення теорії метричних просторів у межах математичного аналізу пов'язують із питанням вимірності простору. Відомо, що тривимірний простір характеризує форму існування матерії. Вважається, що в метричних просторах додавання четвертої, п'ятої та інших можливих координат нічого не змінює. Такі абстракції як точка, лінія і поверхня виявились необхідними у практиці життєдіяльності людини. За їх допомогою вдається зафіксувати (розпізнати) матеріальні (силові) взаємовідношення між тілами природи: точка дозволяє фіксувати положення тіла у просторі (наприклад, центр його маси), лінія - визначати відстань між тілами (що є важливим при оцінці характеру взаємодій між тілами), геометрична поверхня - вимірювати площу поверхні тіла або її геометричну форму.

241. Шишков Ю. Оживит ли СНГ новая концепция его развития? / Ю. Шишков // Безопасность Евразии. - 2008. - № 3. - С. 44.
242. Шульц С. Л. Еволюція парадигми районування та її модернізація в умовах реформування просторово-інституційної структури економіки України / С. Л. Шульц, М. В. Максимчук, І. З. Сторонянська // Регіональна економіка. - 2010.-№3.-С. 20-28.
243. Щепанський Е. Рекреаційне районування Хмельницької області / Е. Щепанський // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. -С. 156-161.
244. Щетинина Д. П. Влияние неоднородности экономического пространства на индикаторы региональной динамики : автореф. дис. на соискание учен, степени канд. экон. наук : спец. 08.00.01. "Экономическая теория", 08.00.05. "Экономика и управление народным хозяйством (региональная экономика)" / Д. П. Щетинина. — Ростов-на-Дону, 2006. - 17 с.

Наукове видання

**МАКРОЕКОНОМІЧНЕ РАЙОНУВАННЯ УКРАЇНИ:
історичні витоки, сучасність та перспективи**

Комп'ютерний макет: П.С. Попадюк

© Інститут регіональних досліджень НАН України, 2011

Підп. до друку 9.07.2011 р. Формат 64х84/16. Папір офс. №1. Офс. друк.
Ум.-друк. арк. 18,76. Тираж 300 екз.

Оригінал-макет виготовлено в Інституті регіональних досліджень НАН України.
79026, м. Львів, вул. Козельницька, 4.

Видруковано в ПП «Арал».
79026, м. Львів, вул. Козельницька, 4.